

of the XX century. Church building as a special and significant part of the architectural activity is restored after a 70-year break. In the early 90's of the twentieth century, there was a need to eliminate the deficit of religious buildings. This led to the development of sacred construction.

Key words: sacred construction, Ukrainian church architecture.

Наталія Дацюк
(Україна)

САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ТЕРНОПОЛЯ У ФОРМУВАННІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Архітектура посідає особливе місце у житті людей. Архітектори і містобудівники почали замислюватися над тим, як забудова впливає на нашу психіку, настрій, формує естетичний, культурний смак. Архітектура – мистецтво проектування і будівництва будівель, споруд та їх комплексів, синтез мистецтв, зокрема живопису, скульптури, декоративно-прикладної творчості.

Не винятком є і ставлення до сучасної церковної архітектури. На сьогодні саме сакральні будівлі стали об'єктом дослідження науковців Б. Черкеса, С. Д. Епіхіна, Лінда, В. Ю. Дячок та ін.

Цікавою у плані дослідження вбачається сакральна архітектура Тернополя та її вплив на формування міського середовища, міського простору.

Відомо, що на архітектуру будівель і споруд впливає національне сприйняття різних елементів архітектурної форми, середовища, простору, композиції, пластичних та кольорових форм. Важливе значення мають природно-кліматичні умови, що впливають на формування архітектурного середовища, забудову міст і сіл, зовнішнього та внутрішнього вигляду житлових і громадських будівель. Дія цих факторів відбувається відповідно до суспільних умов, традицій і мистецьких уподобань населення.

Розглянемо, як суспільно-громадська архітектура міста Тернополя, зокрема культові будівлі, організують міський простір, впливають на настрій і самопочуття городян.

Значною мірою на емоції людей впливає архітектурно-художнє вирішення будівель. Складні, цікаво оздоблені фасади створюють піднесений позитивний настрій, а от одноманітні фасади, навпаки, впливають на психіку дуже негативно. Так збережені пам'ятки сакральної архітектури є тим місцем, яке формує сприятливе міське середовище та притягує мешканців, гостей міста, збільшуючи соціальну взаємодію, сприяючи душевному спілкуванню.

Відродження будівництва сакральних будівель у місті Тернополі почалось у 1990–2000-х роках. У цей період було збудовано храм святого Архистратига Михаїла (архітектор С. М. Дзюбінський), храм святого Володимира і Ольги по вул. Гетьмана Орлика (архітектор Д. В. Чепіль), собор Матері Божої Неустанної

Помочі на бульварі Д. Галицького (архітектор М. М. Нетриб'як), церква Успіння Пресвятої Богородиці по вул. Князя Острозького (архітектор М. В. Кичко), церква св. Йосафата по вул. Лучаківського (архітектор О. І. Головчак) (рис. 2), церква Святого Апостола Петра Отців Францисканців УГКЦ по вул. Володимира Великого (архітектор С. Б. Гора) римо-католицький костел Божого Милосердя і Матері Божої Неустанної Помочі (архітектор І. М. Чулій) (рис. 1). Велична архітектура, вишукані фасади і розташування храмів приваблюють вірять формують архітектурний простір міста. Архітектура церков залишалася не лише свідченням прагнення суспільства до духовності, але й певним символом тогочасної ідейності. Для розкриття цих особливостей продовжували користуватися традиційними просторовими й об'ємними вирішеннями хрестово-купольної системи.

Архітектурний стиль сакральних будівель сформований на основі традицій культових храмів із застосуванням елементів сучасної архітектури. Дослідження типологічної та планувальної структури сучасних церков свідчать про відсутність будь-яких критеріїв визначення типу храмів і складу його приміщень. Слід відзначити тенденцію розширення функції релігійних комплексів, де крім традиційно-сформованого ядра з'являються нові функціональні групи приміщень (бібліотеки, недільні та парафіяльні школи, громадські трапезні, хрещальні, підсобні приміщення та ін.) Сучасний релігійний центр потребує обмеженості канонічних функцій, забезпечує можливість як потреб богослужіння, так і суто групових та індивідуальних запитів культурного вдосконалення. Таке єднання релігії та освіти дуже плідне у здійсненні духовного оновлення сучасного суспільства. Храм найчастіше є не окремою спорудою, а має інтегруватися у соціальний комплекс, який виконує важливі громадські функції. Водночас специфіка основної християнської конфесії України не дозволяє без істотних коригувань скористатися зарубіжними доробками в галузі проектування і будівництва культових споруд.

Церква св. Йосафата по вул. Лучаківського у місті Тернополі (рис. 2) увібрала риси лемківської сакральної архітектури. Лемківські церкви зберігають традиційну для української народної архітектури тричастинність, але перекриття зрубів втрачають тут рівновагу, поступаючись місцем динамічному наростанню висоти зі сходу на захід. До прямокутної головної нави зі сходу примикає невелика багатокутна апсида, із заходу – бабинець з високою баштою – дзвіницею. Ця башта, увінчана барочним куполом, є найбільш характерною стилістичною особливістю лемківської дерев'яної архітектури. Архітектор О. І. Головчак передав своєрідність цього типу храму – стрімкість західного верху споруди і об'ємність центральної частини споруди, проте для вітчизняної культової архітектури, яку часто характеризують наслідування або копіювання старовинних форм – це є досить свіжим новаторським рішенням. Продуманість загальної композиції храму, уважне ставлення до найменшої деталі ілюструють відомий афоризм Мікеланджело Буанаротті: «Дрібниці ведуть до досконалості, а досконалість – не дрібниця». Скульптурний барельєф св. свч. Йосафата

(скульптор Петро Головчак) на вхідному порталі надає загальному вигляду будівлі пишності, елегантності та досконалості, формуючи культурний смак, ніби запрошуючи вірян до духовного спілкування.

Архітектор І. М. Чулій спроектував римо-католицький костел Божого Милосердя і Матері Божої Неустанної Помочі (рис. 1) з використанням рис сучасної архітектури. Стрімкість вхідного порталю, стрілчаті віконні прорізи, вказують на модерновий стиль будівлі. У постмодернізмі є одна із течій – регіоналізм. Підкреслена увага до регіональних особливостей архітектури, оптимального використання клімату, місцевих матеріалів, створення унікальності та інвестиційної привабливості, надання різноманітності міській забудові та збереження культурних традицій – ці фактори вказують, що храм збудований у цьому стилі.

За модерновим екстер'єром споруди проглядається використання традиційної планувальної структури із головною центральною навою і двома бічними. В об'ємному сприйнятті використано професійний прийом для асоціативного сприйняття в традиційному костелам дусі, з активними формами в об'ємі, в якому виділяються своєрідні форми веж, з використанням по всьому об'єму віконних прорізів стрільчатої форми, при цьому головні вікна бокових нав розсічені кам'яною кладкою візерункового типу, що характерна для традиційних костелів.

У екстер'єрі храму передбачені ніші для розміщення скульптури, які встановлюються у місці безпосереднього візуального сприйняття по периметру, у місцях обходу будівлі.

Візуальне сприйняття вірянами архітектури храму відбувається за рахунок поєднання сучасних та традиційних елементів, які зберігаються для духовного зв'язку між поколіннями. Асоціативно римо-католицький костел Божого Милосердя і Матері Божої Неустанної Помочі сприймається, ніби корабель спасіння, який із розкритими вітрилами мчить назустріч вітру й небу. Тут закладена ідея світла – як основного асоціативного сприйняття віри, що несе світло (тому великі вікна). Передня, вхідна частина – мачта – голова Ісуса. Особливий настрій тут формує лаконічність білого та червоного кольорів фасаду та покрівлі даху, а також оздоблення храму скульптурами.

Висновки.

Сакральні будівлі є одним із найбільш масових типів громадських споруд у сучасному будівництві міста Тернополя. Вони формують загальний настрій і вигляд обласного центру, крім архітектурного наповнення слугують просторовими орієнтирами, є домінантою у просторі населеного пункту, духовно прикрашають простір міста.

Рис. 1. Римо-католицький костел Божого Милосердя і Матері Божої Неустанної Помочі (архітектор І. М. Чулій)

Рис. 2. Церква св. Йосафата по вул. Лучаківського в м. Тернополі (архітектор О. І. Головчак

ЛІТЕРАТУРА

1. Лінда С. М., Іваночко У. І. Стилєві пошуки в сакральній архітектурі сучасної України. Львів: Національний університет «Львівська політехніка». 2009. <http://www.nbu.gov.ua/296431-er.nau.edu.ua>.
2. Черкес Б. С. Традиція та ідентичність в новій українській церковній архітектурі // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Архітектура. 2003. № 486. С. 71–91.
3. Єпіхіна Д. В. Традиційність та новаторські тенденції в сучасній сакральній архітектурі України // er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11382. 2012.
4. Дячок Ю. В. Творчий внесок Михайла Нетриб'яка в архітектурний простір Тернопільщини // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство / [за ред. О. С. Смоляка]. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. № 1. С. 177–179.

Резюме. У статті досліджено вплив сакральної архітектури Тернополя на мешканців міста і формування сприятливого міського середовища. Обґрунтовано доцільність сакральної архітектури як одного із найбільш масових видів сучасного громадського будівництва м. Тернополя: вона формує загальний настрій і зовнішній вигляд обласного центру, а також слугує домінуючим просторовим орієнтиром у мікрорайонах міста та наповнює його простір неповторною духовною аурую.

Ключові слова: сакральна архітектура, стиль в архітектурі, будівництво храму.

Summary. The article investigates the influence of the sacred architecture of Ternopil on the inhabitants of the city and the formation of a favorable urban environment. Sacred buildings are one of the most mass types of public buildings in the modern construction of the city of Ternopil. They form a general mood and the appearance of the regional center, in addition to architectural content, serve as spatial landmarks, is dominant in the area of the settlement, and spiritually decorate the city's space.

Key words: *sacral architecture, style in architecture, temple building.*

Галина Тобілевич
(Україна)

КІНЕТИЧНІ СКУЛЬПТУРИ ЯК ВИД СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

З метою оформлення навколишнього простору в якості декоручасто застосовуються твори кінетичного мистецтва, які мають найвищий рівень естетики і виражають принципи мислення сучасного покоління.

Німецький філософ і теоретик мистецтва Фрідріх Шеллінг сказав, що архітектура це застигла музика, але це стосується «великої» архітектури. Сучасне мистецтво диктує свої умови. З середини ХХ століття художники все більше звертаються до особливих «малих» архітектурних форм – кінетичних скульптур, які застиглими назвати вже не можна.

Кінетизм – це одна з форм трансформації, створення динаміки форми, декоративного оформлення поверхні. Кінетичне мистецтво –авангардистський напрям в сучасній декоративній пластиці, що орієнтується на просторово-динамічні експерименти, з присутністю руху у всьому творі, або окремих складових його форми. Елементи кінетизму здавна існували у вигляді різного роду ручних або механічних трюків, оживляли скульптуру, архітектуру, прикладні мистецтва, особливо в театральній сценографії. Кінетичне мистецтво зародилося в 1920-30-х рр.. Його основоположниками вважаються В. Є. Татлін і А. Колдер. О. Архипенко, як один з засновників кінетичного мистецтва, віддавав перевагу руху як засобу протистояння нескінченному повторенню художніх форм.

Реальні приклади створення кінетичної скульптури відомими у світі митцями дозволяють стверджувати очевидні потенційні можливості її ефективного застосування в архітектурному середовищі. Ця ділянка креативної діяльності набуває в багатьох країнах широкої популярності, стає зоною ефективною співпраці художників та архітекторів, сприяє виявленню яскравих творчих особистостей.

Особливо значущими для формування нових жанрів та підходів до творення нового мистецтва у нашій країні стали дев'яності. Саме тоді відбулися